

7. 1. 2009

ID: 55449

Neplatnost a odporovatelnost právního úkonu

Neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností a odporovat lze jen platnému právnímu úkonu.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 2709/2007, ze dne 9.12.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobkyně H. K., zastoupené advokátem, proti žalovanému A. P., s.r.o., zastoupenému advokátem, o určení neúčinnosti právních úkonů, vedené u Okresního soudu ve Strakonici pod sp. zn. 2 C 12/2005, o dovolání žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. října 2006, č.j. 5 Co 2054/2006-214, tak, že rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. října 2006, č.j. 5 Co 2054/2006-214, a rozsudek Okresního soudu ve Strakonici ze dne 15. května 2006, č.j. 2 C 12/2005-191, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu ve Strakonici k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Okresní soud ve Strakonici rozsudkem ze dne 15. května 2006, č.j. 2 C 12/2005-191, určil, že právní úkony společnosti Z. v. H., s.r.o. (dříve S. S., s.r.o.), směřující k převodu nemovitostí specifikovaných ve výroku a na základě kupních smluv ve výroku uvedených, jsou vůči žalobkyni právně neúčinné (výrok I.). Zastavil část řízení, která se týkala právní neúčinnosti kupních smluv ohledně nemovitostí uvedených ve výroku (výrok II.). Zamítl část žaloby týkající se neúčinnosti části kupní smlouvy ze dne 5.12.2002, pokud jí byly převáděny nemovitosti uvedené ve výroku (výrok III.). Současně uložil žalobkyni povinnost zaplatit státu soudní poplatek ve výši 1.000,- Kč (výrok IV.) a žalovaného zavázal nahradit žalobkyni náklady řízení ve výši 6.890,50,- Kč (výrok V.).

Soud prvního stupně vycházel ze zjištění, že žalobkyně má vůči dlužníkovi společnosti Z. v. H., s.r.o., vymahatelnou pohledávku ve výši 231.420,- Kč, přiznanou jí rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 25.11.2002, č.j. 3 Cm 194/2002-16, ve spojení s usnesením Vrchního soudu ze dne 11.8.2003, č.j. 6 Cmo 121/2003-39, které nabyly právní moci dne 5.9.2003. Kupními smlouvami uvedenými v rozsudečném výroku převedl dlužník na žalovaného ve výroku specifikované nemovitosti. Kupní cena byla uhrazena započtením na pohledávku, kterou měl žalovaný za dlužníkem. Při uzavírání kupních smluv jednal žalovaný i dlužník jedním a týmž jednatelem K. A. N. Ke dni 31.12.2005 vlastnil dlužník jen čtyři pozemky a stavbu bez č.p. a byl spoluvlastníkem několika nemovitostí, přičemž všechny nemovitosti, ať již ve výlučném vlastnictví nebo ve spoluvlastnictví, byly postiženy exekucí. Žaloba byla podána v zákonné lhůtě tří let od okamžiku, kdy byly právní úkony učiněny. Žalobkyně se stala právní nástupkyní původního věřitele P. K. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele bylo zkráceno převodem ve výroku I. uvedených nemovitostí, neboť žalobkyni bylo v důsledku toho znemožněno svou pohledávku uspokojit exekucí či výkonem rozhodnutí prodejem ve výroku specifikovaných nemovitostí. Není rozhodné, že dlužník dosud některé nemovitosti vlastní, protože zákon nevyžaduje v ustanovení § 42a obč. zák., aby uspokojení pohledávky bylo právním úkonem dlužníka zcela znemožněno, ale postačí, že možnost uspokojit pohledávku dlužníka byla ztížena. Stejně tak je nerozhodná skutečnost, že kupní cena dohodnutá v kupních smlouvách byla uhrazena zápočtem a pasiva dlužníka se tak zmenšila, neboť dlužník současně přišel o všechny nemovitosti uvedené ve výroku, z nichž by se jinak žalobkyně mohla uspokojit. Dlužník učinil odporované úkony v úmyslu zkrátit žalobkyni, přičemž žalovanému byl tento

úmysl znám, neboť oba účastníci kupních smluv věděli, že žalobkyně má vymahatelnou pohledávku. To je zřejmé z personálního propojení statutárních zástupců žalovaného a dlužníka. Kromě toho dlužník věděl o tom, že se jeho věřitelkou stala žalobkyně, protože o způsobu úhrady dluhu probíhala jednání i s ní. Byly tak splněny všechny podmínky ustanovení § 42a obč. zák. stanovené pro vyslovení neúčinnosti právního úkonu. Soud prvního stupně nevyhověl žalobě jen ohledně jedné kupní smlouvy uvedené ve výroku, a to jen ohledně té části, která se týkala v zamítavém výroku uvedených nemovitostí, které dle zjištění soudu prvního stupně žalovaný již v době jeho rozhodování nevlastnil.

Krajský soud v Českých Budějovicích v záhlaví označeným rozsudkem k odvolání žalovaného rozsudek soudu prvního stupně v napadené části výroků I. a V. potvrdil. Současně uložil žalovanému povinnost nahradit žalobkyni náklady odvolacího řízení ve výši 7.157,- Kč.

K odvolacím námitkám žalovaného uvedl, že žalobkyně je aktivně legitimována, protože smlouva o postoupení pohledávky, kterou pohledávku soudem přisouzenou Pavlu Kazdovi ml. (jejímu synovi) nabyla, je smlouvou platnou a „antidatována“ není. Samotné postoupení pohledávky potom nemá pro úmysl dlužníka zkrátit věřitele žádný význam, protože postačí vědomost dlužníka, že zkracuje jakéhokoli svého věřitele a nevyžaduje se, aby jeho úmysl směřoval ke zkrácení právě toho věřitele, který je žalobcem. Odvolací soud nesdílí ani námitku žalovaného týkající se povinného účastenství manžela žalobkyně v tomto soudním řízení. Z ustanovení § 145 odst. 4 obč. zák. vyplývá, že i žalobu týkající se společné pohledávky může podat jen jeden z manželů. Ohledně námitky žalovaného, že věřitel nebyl zkrácen, když u dlužníka nedošlo v důsledku odporovatelných právních úkonů ke zmenšení majetku, odvolací soud dovodil, že není rozhodné, že byla smluvena obvyklá cena, která byla řádně uhrazena (zápočetem). Rozhodné je to, že z majetku dlužníka byl „vyveden“ nemovitý majetek, ze kterého se mohl věřitel uspokojit. Došlo k tomu, že pozice věřitele se stala horší - bylo ztíženo uspokojení jeho pohledávky, protože k tomu nemohl být použit nemovitý majetek prodaný dlužníkem. Odvolací soud konečně považoval za nerozhodnou skutečnost z hlediska možnosti zkrácení věřitele, zda dlužník má či nemá jiný majetek než ten, kterého se právním úkonem zbavil, jakož i skutečnost, že žalovaný sám žádný majetkový prospěch z odporovaných právních úkonů nezískal.

Proti tomuto rozsudku podal žalovaný dovolání. Jeho přípustnost dovozuje z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. a podává je z důvodu, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř. Žalovaný zejména namítá, že z důkazů provedených před soudem prvního stupně vyplývá, že úmysl osob zúčastněných na napadených právních úkonech byl uspokojit všechny věřitele, tedy nikoli je zkrátit. To, že nedošlo k uspokojení žalobkyně bylo způsobeno především tím, že dlužník ani žalovaný nevěděli, že by žalobkyni cokoli dlužili a naopak jednali s původním věřitelem o uspokojení jeho pohledávky. Odvolací soud konstatuje, že žalobkyně nemusí tvrdit ani prokazovat, že úmysl dlužníka směřoval ke krácení právě jeho pohledávky, popřípadě pohledávky jiných konkrétních věřitelů. Neuvádí však, zda by mělo být vůbec tvrzeno či prokazováno, že úmysl dlužníka směřoval ke zkrácení některé pohledávky a sám poustupoval tak, jako že tato věc nemusí být tvrzena ani prokazována. Všechny odporovatelné právní úkony byly uskutečněny za obvyklých podmínek, za obvyklé ceny, žalovaný se jimi nijak neobohatil a neměl z nich žádný prospěch. V řízení nebylo dostatečně ze strany žalobkyně prokázáno, že by došlo ke zmenšení majetku dlužníka a ke zkrácení uspokojení pohledávky žalobkyně. Žalovaný pokládá za nesprávné i závěry obou soudů, že není podstatné, zda a jaký má dlužník majetek. Pokud má dostatek majetku k uspokojení pohledávek, není důvod pro vyslovení odporovatelnosti. Žalovaný navrhl zrušení dovoláním napadeného rozsudku, jakož i rozsudku soudu prvního stupně a vrácení věci tomuto soudu k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.), se nejprve zabýval přípustností dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o.s.ř.).

Dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé [§ 237 odst. 1 písm. a) o.s.ř.], jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil [§ 237 odst. 1 písm. b) o.s.ř.], nebo jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o.s.ř. a jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam [§ 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř.].

Podle ustanovení § 237 odst. 3 o.s.ř. rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem.

Dovolání tedy může být podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. přípustné jen tehdy, jde-li o řešení právních otázek. Dovolatel je proto oprávněn napadnout rozhodnutí odvolacího soudu, jen z důvodu uvedeného v ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř. a je-li dovolání přípustné, též z důvodu uvedeného v ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) o.s.ř. (§ 242 odst. 3 o.s.ř.). Dovolací soud je při přezkoumání rozhodnutí odvolacího soudu zásadně vázán uplatněným dovolacím důvodem (§ 242 odst. 3 o.s.ř.). Přitom vychází z toho, jak jej odvolatel obsahově vymezil (§ 41 odst. 2 o.s.ř.). Z toho mimo jiné vyplývá, že dovolací soud může při zkoumání správnosti názoru odvolacího soudu řešit jen takové právní otázky, které dovolatel v dovolání označil. Tímto dovolacím důvodem vymezené právní otázky současně musí mít zásadní význam a musí být pro rozhodnutí věci určující; za otázku určující přitom nelze považovat otázku, jejíž posouzení samo o sobě nemá na konečné rozhodnutí soudu o věci samé žádný vliv.

Žalovaný napadá dovoláním rozsudek odvolacího soudu, kterým byl rozsudek soudu prvního stupně o věci samé potvrzen. Protože dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o.s.ř. není v této věci přípustné (ve věci nebylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil), může být přípustnost dovolání v této věci založena jen při splnění předpokladů uvedených v ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř.

Žalovaný uplatnil z hlediska uvedených podmínek přípustnosti, jako relevantní dovolací důvod, nesprávné právní posouzení věci ve smyslu ust. § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř., a to v závěrech o zkrácení uspokojení vymahatelné pohledávky žalujícího věřitele ve vztahu k ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák., s jehož výkladem učiněným odvolacím soudem a s důsledky z toho vyplývajícími dovolatel nesouhlasí.

Dovolací soud dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam [§ 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř.], neboť řeší právní otázku týkající ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. v rozporu s hmotným právem (§ 237 odst. 3 o.s.ř.); dovolání je tudíž přípustné. Je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédně též k případným vadám uvedeným v ustanovení § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a), b) a § 229 odst. 3 o.s.ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny (§ 242 odst. 3 o.s.ř.). Vzhledem k tomu, že vady uvedené v ustanovení § 242 odst. 3 o.s.ř. nebyly dovoláním vytýkány a z obsahu spisu se nepodávají, předmětem přezkumu je pouze dovoláním vymezená právní otázka.

Právní posouzení věci je nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na

zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu sice správně určenou nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 42a odst.1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

V souladu s ustálenou soudní praxí podle shora citovaného ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. dlužníkovy právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv - nebýt těchto úkonů - by se z majetku dlužníka alespoň zčásti uspokojil. Věřitel nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že dlužníkovy právní úkony zkracují uspokojení jeho pohledávky (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.1.2002, sp. zn. 21 Cdo 549/2001, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 64, ročník 2002).

V posuzovaném případě dlužník prodal žalovanému předmětné nemovitosti specifikované v rozsudečném výroku. V průběhu řízení nevyšlo najevo a ani žalobkyně netvrdila, že by sjednaná kupní cena neodpovídala obecné (obvyklé, „tržní“) ceně (tj. ceně, kterou by bylo možné dosáhnout v době uzavření smluv při prodeji stejných nebo obdobných nemovitostí). Jestliže v majetku dlužníka byly ve výroku uvedenými kupní smlouvami „nahrazeny“ věci jim odpovídajícím peněžním plněním (kupní cenou), nebylo již z tohoto důvodu možné dovodit, že by uvedené kupní smlouvy vedly ke zmenšení majetku dlužníka a že by tedy zkracovaly uspokojení vymahatelné pohledávky žalobkyně. Závěr odvolacího soudu o tom, že předmětným právním úkonům (kupním smlouvám o prodeji nemovitostí) žalobkyně může s úspěchem odporovat, je proto v rozporu se zákonem.

Na uvedeném závěru nic nemění to, že sjednanou kupní cenu žalovaný dlužníkovi ve skutečnosti nezaplatil. Příčina toho, proč nebyla kupní cena zaplacená, nespočívá v předmětné kupní smlouvě, ale v tom, že na úhradu kupní ceny byla započtena pohledávka žalovaného, kterou měl - podle zjištění soudů - za dlužníkem. Uvedené započtení (bez ohledu na to, zda bylo provedeno jednostranným právním úkonem žalovaného nebo dlužníkem, popřípadě jejich dohodou), které následovalo po uzavření kupních smluv, způsobilo, že dlužník ve skutečnosti neobdržel za prodané nemovitosti odpovídající peněžní prostředky (kupní cenu), které by mohl použít k úhradě svých dluhů (včetně vymahatelné pohledávky žalobkyně).

Započtení pohledávky z kupní ceny (popřípadě na pohledávku z kupní ceny) žalobkyně v tomto řízení žalobou podle ustanovení § 42a obč. zák. nenapadla; soud, který je v tomto řízení vázán žalobou (§ 153 odst. 2 o.s.ř.), se proto nemohl bez návrhu tímto právním úkonem zabývat (srov. obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. prosince 2000, sp. zn. 21 Cdo 2662/99).

To však neznamená, že by takové jednání dlužníka bylo nepostižitelné. Dlužník, který není schopen plnit své splatné závazky, může zmařit (zcela nebo zčásti) uspokojení pohledávky svého věřitele také tím, že svým právním úkonem (jednostranným či dvoustranným) zvýhodní jiného svého věřitele. Takový postup je protiprávní (srov. § 256a tr. zák.). Právním následkem takového právního úkonu však není jeho odporovatelnost ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. Protože jde o právní úkon, který je v rozporu se zákonem, nastává jeho neplatnost (§ 39 obč. zák.).

Určením právní neúčinnosti právního úkonu (vyslovením odporu) ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. nastává stav tzv. relativní bezúčinnosti dotčeného právního úkonu. Odporovatelný právní úkon zůstává platným právním úkonem, avšak v poměrech účastníků se na něj hledí tak, jako by nenastaly jeho účinky. V případě, že právní úkon je neplatný (ať absolutně nebo relativně), jeho právní účinky

vůbec nenastávají; na právní vztahy se hledí stejně, jako by vůbec nebyl učiněn. U právního úkonu, který je neplatný, nelze vyslovit jeho odporovatelnost; neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností a odporovat lze jen platnému právnímu úkonu. I kdyby bylo zjištěno, že předmětné kupní smlouvy, resp. započtení na kupní cenu, jsou ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. neplatné, musel by mít závěr v tomto směru za následek zamítnutí žaloby o určení, že jsou vůči žalobci právně neúčinné (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.5.2000 sp. zn. 31 Cdo 417/99, uveřejněný pod číslem 104 v časopise Soudní judikatura, číslo sešitu 10, ročník 2000). Protože se žalobkyně v tomto řízení nedomáhala určení neplatnosti předmětných kupních smluv, soud, který je v tomto řízení vázán žalobou (§ 153 odst.2 o.s.ř.), by nemohl, i kdyby některý z důvodů neplatnosti vyšel najevo, vyslovit bez návrhu neplatnost právních úkonů.

Z uvedeného vyplývá, že napadený rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci; Nejvyšší soud České republiky proto napadený rozsudek podle ustanovení § 243b odst. 2 části věty za středníkem o.s.ř. zrušil, aniž se již zabýval ostatními námitkami dovolatele. Protože důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i toto rozhodnutí a věc v tomto rozsahu vrátil Okresnímu soudu ve Strakonici k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 věta druhá o.s.ř.).

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Likvidace dědictví](#)
- [Jistota](#)
- [Insolvenční řízení](#)
- [Exekuce](#)
- [Započtení](#)
- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správa společné věci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správní řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vylučovací žaloba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)